

and forbear, trials and tribulations, part and parcel, rough and tough; рими: fair and square, moan and groan, odds and ends. На основі чого розрізняють симетричні, вище наведені біноми, і несиметричні. Несиметричні парні словосполучення містять компоненти різної довжини: bag and baggage, bear and forbear, trials and tribulations, part and parcel і являються прикладами часткової і повної редуплікації.

Проведений аналіз синонімії компонентів бінарних словосполучень виявив, що явище синонімічності серед складових англійських біномів не є випадковим, а зумовлене потребою поглибити і диференціювати висловлювання, потрібне для оформлення думки. Синоніми не просто підсилюють певну ознаку поняття, а одночасно доповнюють його, і в цілому два компоненти-синоніми поставлені разом, досягають більшої виразності, і функціонують в мові, як один з способів вираження емоцій.

Література

1. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. — М.: Высш. шк., 1986. — 295 с.
2. Дайнеко В.В. Структурно-семантические и коммуникативно-прагматические особенности парных словосочетаний современного английского языка: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. — К., 1988. — 25 с.
3. Трубецкой Н.С. Избранные труды по филологии. — М.: Прогресс, 1987. — 559 с.

Iryna Salyak. The Synonymy of the Elements of the English Binomials. The article provides some insights into the complex description of the synonymical aspect of the elements combining the binomials. Much attention is paid to the analysis of structural - semantic and functional - stylistic characteristics of the elements - synonyms. The elements are normally combined on their similarities and differences or contextual features. It is investigated that such phonetic phenomenon as alliteration effects the formation of the binomials.

Валентина Сімонок

АНТРОПОЦЕНТРИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

В основі мовної картини світу лежить принцип відображення. Відображення як база мисленневих процесів принципово однакова у всіх людей, незалежно від того, носіями якої мови вони є, однак мовне вираження наслідків цих процесів у різних мовах є різним.

Для людини, як носія будь-якої мови реальний світ (матеріальний та фізичний) існує, за Б.О. Серебренниковим, у вигляді: 1) самої реальної дійсності; 2) першої сигнальної системи (рівень чуттєвого сприйняття дійсності); 3) другої сигнальної (вербальної) системи дійсності — мови.

Розглядаючи питання про картину світу, розрізняють “мовну” та “концептуальну” картини світу. Основними елементами першої є семантичні поля, друга складається з понять і надпонять, які є “константами свідомості”. Картина світу не обмежується словником, хоч останній є важливим її компонентом. З суто лінгвістичного погляду протиставлення мовної картини світу (МКС) та концептуальної картини світу (ККС) пов’язане з розрізненням поняття і значення. Ця проблема виникає всюди, де говориться про мовне моделювання дійсності. Г.А. Брутян, розрізняючи ці поняття, вважає, що серцевиною ККС є інформація, наведена в поняттях, а головним для МКС є знання, що закріплені у словах та словосполученнях конкретних мов. Г.А. Брутян робить висновок, що основний зміст належить концептуальній картині світу. За її межами залишаються периферійні ділянки, які виступають як носії додаткової інформації про світ. Інформація ККС і тієї частини МКС, які збігаються при накладанні одна на одну, є інваріантною, тобто незалежною від того, якою мовою вона висловлена, формуючи універсальні понятійні категорії або понятійні поля (*les champs conceptuels*). І навпаки, інформація, яка перебуває на периферійних ділянках, тобто залишається за межами концептуальної моделі, варіюється від мови до мови. Понятійні поля є “лексичною множиною”, яка організована

на основі єдиної семантичної значущості, та включає всі слова з якимось певним поняттям. Контур поля складається з ядра — головного слова та членів поля, розміщених ближче або далі від ядра. Члени сусідніх полів можуть заходити на периферійні поля, у той же час члени конкретного поля можуть у своїх варіантах входити в інші поля. Така розміщеність полів і значень ускладнює диференціацію МКС та ККС, однак сам принцип їх розрізнення залишається чітким: елементами МКС є значення слів, одиницями ККС — поняття. МКС більш рухлива й диференційована, ніж ККС, і безпосередньо відбиває ті зміни, перебудову, які відбуваються у довкіллі. ККС відзначається більшою стійкістю та універсальністю. Для МКС властиві прогалини, зумовлені її фрагментарністю та неповною системністю. У ній з розвитком пізнання виникають семантичні лакуни, особливо помітні при зіставленні мов.

При характеристиці місця запозичених слів в українській МКС, у цьому дослідженні була використана модель мовного універсуму Р. Халліга та В. Вартбурга, що розвивається в працях багатьох дослідників, зокрема Ю.М. Караулова, Ж.П. Соколовської, Л.А. Лисиченко. У відповідності з цією моделлю визначається місце запозичень з романських і германських мов у фрагменті мовного універсуму “Людина”. Слова, що виражають цей фрагмент, характеризують людину з різних точок зору: фізіологічної, психічної, соціальної.

Назви людей за статевими ознаками представлені такими запозиченнями, як: англ.: *сер, мем, міс, місіс*; фр.: *мадам, месьє, мадемуазель*; ісп. *дон, донна*; нім.: *гер, фрау, фрейлейн*. Сему “вік”, крім деяких перелічених (*міс, мадемуазель, фрейлейн* — молоді незаміжні жінки) виражають англійське слово *бой* та французькі *гарсон* і *паж*, які в мові-джерелі мають пряме значення “хлопчик, юнак”. Усі ці слова локально марковані і містять сему, що позначає їх належність до англійської, французької, німецької чи іспанської культур. Вони містяться на периферії української МКС як згоринні назви-екзотизми.

Назви людей за расовими ознаками представлені запозиченнями: *метис, мулат, негр, негріто, негрітянка, квартерон, кресол, тобі*. Належність таких слів зумовлена тим, що вони позначають явища, які лежать за межами української МКС і не мали у ній відповідників.

Іншомовні слова майже не представлені у таких підгрупах даного фрагменту, як функції організму, органи людського тіла, діяльність організму, органи чуття, потреби людської істоти, оскільки ці назви українська мова успадкувала переважно ще з праслов'янської.

До підгрупи “Пробувати на смак, куштувати” належить французьке запозичення *гурман*. Опосередковано, на позначення “мати смак”, належать: англ.: *денді*; фр.: *піжон, франт*; нім.: *фраєр*.

Щодо підгрупи “Хвороби”, то в ній представлені такі запозичені назви: *дальтоник, ідіот, кретин, маніяк, паралітик*, які належать до термінологічної лексики. Окремі з них (*даун, дебіл, ідіот, кретин*) набули в розмовному стилі лайливого значення й інколи переходять у вигуки.

Запозичення у підгрупі “Суспільне становище (діяльність)” є найбільшою, якщо не основною частиною корпусу іншомовних слів. Це зумовлюється тим, що, по-перше, ця сфера є наймобільнішою, змінною, на відміну від фізичних якостей людини, що існують віддавна; по-друге, саме в соціально-трудої сфері відбувається активне співробітництво народів, відповідно, взаємодія ККС і мов.

До цієї підгрупи належать назви представників суспільно-економічних формацій: *феодал, капіталіст, соціаліст, комуніст*; суспільно-політичних подій, рухів, партій, що мали або мають місце в європейських країнах: *революціонер, жирондист, фрондер*; релігійних, наукових, культурних течій і напрямків, наприклад: *католик, протестант, дарвініст, декадент, авангардист*; форм правління і відповідних урядових установ, наприклад: *абсолютист, демократія-демократ, конгресмен, мер, міністр, парламент-парламентар, сенатор*; запозичені назви титулів: *барон — баронеса, лорд — леді, віконт — віконтеса, дофін — дофіна, герцог — герцогиня, сюзерен, сеньйор-сеньйора*, а також слова *герольд, есквайр, кавалер, шевальє*. Значна кількість цих слів застаріла навіть

для мови-джерела. Наприклад, слово *есквайр* у феодальній Англії було назвою прапорonoсця, а в сучасній Англії й США є почесним титулом ряду урядовців. Слово *сеньйор* у середньовічній Західній Європі було назвою великого феодала, що мав усю повноту влади на території, що йому належала. У сучасній італійській та іспанській мові воно вживається як ввічливе звернення до чоловіків. В українській мові ці слова вживаються як історизми, відбиваючи середньовічну МКС, як екзотизми, коли мовиться про події у відповідних країнах, або ж оказіонально жартівливо стосовно українських чоловіків.

Велику кількість запозичених слів становлять ті, що характеризують особу за сферою діяльності у підгрупі “Соціальні інститути і відношення” — а) дипломатія: *аташе, дипкур’єр, дипломат, консул, прес-аташе, резидент, секретар*; б) суспільна діяльність: *грінпіс, інвайронменталісти, скаути*; в) економіка: *брокер, економіст, компаньйон, менеджер*; г) сільське господарство: *бауер, йомен, кропер, пейзан, фермер*; г) промисловість: *докер, ліфтер, кушнір, маркшейдер, муляр, слюсар, тесляр, тралмейстер* тощо; д) військова справа: *авіатор, брандмейстер, інтендант, констебль, контр-адмірал, мінер, сапер, снайпер*; е) творча діяльність: актори: *артист, кашперле, клоун, коломбіна, паяц*; музиканти: *акордеоніст, віолончеліст, горніст, ді-джей, хедлайнер, флейтист*; особи, пов’язані з танцювальним мистецтвом: *балерина, репер, фігурант*; художники: *аквареліст, боді-артист, мариніст, оп-артист, пейзажист, портретист*; публіцисти: *мемуарист, памфлетист, пасквіліст, романіст, папарацци*; ж) віросповідання: *абат, біскуп, бішоп, кюре, монсеньйор, пастор, пробст*.

Відображення людиною об’єктивної дійсності не вичерпується тими знаннями від предметів і явищ, які вона дістає з довкілля, і згадками про ті враження, які вона одержувала в минулому. В її мозку формуються образи і таких об’єктів, яких вона сама безпосередньо не сприймає і не сприймала в минулому. Так формується лексика з абстрактним значенням, серед якої є значна кількість запозичених слів. Людина здатна створювати образи таких об’єктів, яких у реальній дійсності немає, не було і бути не може (наприклад, образи русалок, “хатинок на курячих шпках” і т.ін.) У всіх наведених випадках створення людиною образів уявних об’єктів здійснюється на основі наявного досвіду. До означеної підгрупи належать такі запозичення, як *фантазія, фантастика, романтизм, реалізм* та ін. Однак людина навчилася й абстрагувати явища, створені шляхом наукового аналізу й умовиводу: *амур, валькірії, вампір, газель, гоблін, гремлін, ельфи, Мефістофель, ундіне*, тобто слова, джерелом яких є народні уявлення й вірування.

За місцем у картині світу української мови у прямому значенні такі слова можуть належати до ядра МКС або перебувати на її периферії, виступати екзотизмами, історизмами і мати сему локальності. Коли вони отримують конотативні семи, то можуть пересуватися у вторинному значенні на периферію або належати до ядра МКС як і назви осіб за їх суспільним становищем.

Семантичні запозичення розвивають семантичну систему мови-реципієнта. Так, слово *дипломат* є семантичним запозиченням зі значенням “хитрун”.

Експресивно-синонімічні значення запозичених слів часто пов’язані з переходом власних назв у загальні, які виражають певні ознаки людини, наприклад: *гобсек* (скнара), *донжуан* (спокусник), *дульцинея* (кохана), *ловелас* (гульвіса, баламут), *тартюф* (ненажера).

У мовленні можливе варіювання функцій запозичених слів. Так, деякі слова-звертання, що виконують номінативно-екзотичну функцію, можуть набувати конотативної функції і використовуватися іронічно при вживанні в звичайному спілкуванні, наприклад: *мадам, мамзель, сеньйора*.

У результаті контакту між етносами й обміну досвідом відбувається розширення ККС, що потребує відповідного розширення (збільшення кількості) або поглиблення (семантичного наповнення) слів, що відбувається і за рахунок запозичень.

Наслідком взаємодії мов і запозичень є поступове вирівнювання й уніфікація МКС різних мов.

Аналіз слів цього фрагменту виявляє, що англійські слова є більш новішими порівняно з французькими, італійськими, німецькими і пов'язані з новими для української ККС явищами. До них належать такі назви: *доскер*, *іміджмейкер*, *інвайронменталіст*, *кілер*, *скоч*, *нюзрайтер*, *рекетир*, *скінхед*, *чартист*. Частина слів належить в українській мові до застарілої лексики (наприклад, *бургомістр*, *бургаф*), інші — до активного словника.

Література

1. Брутян Г.А. Язык и картина мира // Философские науки. — 1973. — № 1. — С. 108-109.
2. Караулов Ю.Н. и др. Русский семантический словарь. Опыт автоматического построения тезауруса: от понятия к слову. — М.: Наука, 1983. — 566 с.

Valentyna Simonok. Anthropocentric Aspect of Analysis of Borrowings in Ukrainian Language Representation of the World. The article deals with the analysis of various groups of borrowings and their role in the Ukrainian wordstock. The author opposes language and conceptual representations of the world, which are based on the differences between meaning and concept. The place of the borrowings from Germanic and Romanic languages, which belong to the semantic field "Man", has been investigated. Much attention is paid to semantic structure of borrowings and their stylistic peculiarities.